

ЗНАМЕНИТИ СРБИ У ЗАПИСИМА И АНЕГДОТАМА

**ЗНАМЕНИТИ
С Р Б И
у
ЗАПИСИМА И АНЕГДОТАМА**

Дејан Томић

ЗНАМЕНИТИ СРБИ
У ЗАПИСИМА И АНЕГДОТАМА

Издавачи

ПРОМЕТЕЈ, Нови Сад
НАРОДНО ДЕЛО, Београд

За издаваче

ЗОРАН КОЛУНЦИЈА, директор Прометеја
ПРЕДРАГ КОВАЧЕВИЋ, директор Народног дела

© ПРОМЕТЕЈ, Нови Сад, 2023.

© НАРОДНО ДЕЛО, Београд, 2023.

Ова публикација, у целини или у деловима, не сме се умножавати, прештампавати или преносити у било којој форми или било којим средством, без дозволе носиоца ауторских права или издавача, нити може бити на било који други начин или било којим другим средствима дистрибуирана или умножавана без одобрења издавача. Сва права за објављивање ове књиге задржавају носилац ауторског права и издавач, по одредбама Закона о ауторским правима.

ЗНАМЕНИТИ С Р Б И У ЗАПИСИМА И АНЕГДОТАМА

Приредио
ДЕЈАН ТОМИЋ

НАРОДНО ДЕЛО

БЕОГРАД – НОВИ САД
2023

ДОСИТЕЈ ОБРАДОВИЋ

– 1742 – 1811 –

Једном Доситеј Обрадовић, док је још био у манастиру, оде некуд из своје ћелије и заборави да закључа врата. Пошто је иначе увек закључавао врата, манастирска братија је мислила да скрива неке драгоцености, па је искористила овај моменат, појурила тамо и почела преметати све одреда, и кревет, и фијоке. Међутим, Доситеј се сети да је заборавио да закључа врата, те се врати и затече сву манастирску братију зајапурену од преметања. Један калуђер брзо смисли овакво оправдање:

– Не бој се, оче ђаконе, ми смо само дошли да ти из шале похарамо драгоцености!

– Не бојим се ја тога, – одговори Доситеј, – моје драгоцености су књиге, а оне вама не требају, јер ви на тој њиви не сејете!

Кад је наш Доситеј на позив српске владе полазио из Беча у Београд, да се прими „попечитељства“ просвете, па како се тада колима морало путовати наведе га пут на маџарску варош Ђур. Срби трговци, који је у оно време у Ђуру доста било, дознаду за то, па се договоре, да га достојно дочекају. Јер треба знати, да су се стари наши трговци далеко више сећали живог Доситеја и више га ценили него што то данас наша интелигенција чини.

И тако ђурски трговци изиђу у свечаном руву, на троји колима из вароши до неке крчме. Али се зачуде кад ту застану и свога градоначелника. После кратког времена уоче они кола, која се од прашине једва видети могла и Срби познаду свога Доситеја и одмах му појуре у сусрет.

Но, када кола стадоше, ево ти и градоначелника пред Доситеја, ту га поздрави и узме себи на кола. Срби се зачудише, кад видеше шта се збило и нису могли протумачити одкуд градоначелник као иноверац, да указује толику почаст њиховом Доситеју.

Градоначелник узе госта на своја кола, а трговцима рече: да иду својим кућама, па сутра нека дођу у његов стан, где ће моћи подворење Доситеју учинити.

Кад у јутру наши подране и оду у стан градоначелников. Ушавши унутра имадоше шта видети: г. градоначелник засукао рукаве, па чисти чиз-

ме Доситејеве! Ови се чисто убезекну, не знајући шта ће то да значи. Али градоначелник их брзо из те неприлике извуче, кад им исприча, од куда је дошло, да он Доситеја тако дочека и сада му чизме чисти.

Каже да само Доситеју има, да благодари за оно, што јесте, јер кад се ко убог учио у Бечу, тада га је Доситеј узео к себи те које новцем, које добрим саветима потпомагао, док није све науке свршио. Па тиме сад хоће, да му покаже своје признање и благодарност за учињено му добротинство. За тим их уведе к Доситеју у собу где се с њим састану и неко време у пријатељском разговору проведу.

Име градоначелника није познато, само се зна да је био Словак.

Данас се благодарност и признање не указује више у оној форми, а боме се ретко и у каквој модерној појављује. Друга времена па и други људи!

У Јануару 1811. у Београду кад су се први пут попечитељска званија установила био је и Доситеј постављен за попечитеља Просвете, и остао је у том положају док није умро.

Сима Милутиновић прича, како су га једном у Совету запитали, шта да раде те да Србија буде напредна. Доситеј оћути за онај мах, па сутра дође и ово им каже:

1. Да управу земље преместе негде у средину, ближе Вожду;
2. да Владаоца земље поштују и око њега се збирају, али да му не дају никуд из земље путовати; и
3. све што имаду са страним силама, да ишту кроз писма паметно писана, а посланика, ма и најпаметниј, залуд никуд да нешаљу док се земља не уреди.

Умро је 1811. 21. марта (по стаом календару, прим. прир.) у Београду, у 72-ој години живота свог. Тело његово почива у гробу испред западних врата Велике цркве. Још за живота саставио је себи надгробни надпис у ово неколико речи:

„Овде његове Србске кости леже. Он је род свој љубио“.

ХАЏИ-РУВИМ – 1744 – 1804 –

Хаџи-Рувим родио се у селу Бабина Лука, у нахији Ваљевској. Крште-но име било му је Рафаило.

Као момчић, обуче се једном од ђаволства у девојачке хаљине, па са женама и девојкама оде некој Туркињи на прело. Кад се то прочује, и Турци га стану тражити да га обесе он побегне од куће и, по манастирима, стане учити књигу. Пошто се та његова кривица заборави, и он књигу изучи, врати се кући, па се ожени и запопи.

После неког времена умре му попадија, а он оде у манастир Боговађу те се закалуђери; по том године 1785. оде у Јерусалим на Христов гроб и, вративши се отуда, постане 1795. архимандрит.

Године 1802. завади се с прњаворским субашом, и потужи се неколико пута кнезу Алакси Ненадовићу, да би му променио субашу; а кад кнез Алекса не могне то учинити, Рувим у почетку 1803. побегне из Боговађе у Студеницу, а оданде оде о Васкрсу у Свету Гору. Али му се брзо досади потуцање по туђим манастирима, за то се исте године, у јесен, врати опет у Боговађу.

Кнезу Алекси није ни мало било мило што се Рувим вратио јер је, међу тим, на њега била бачена кривица да је писао писмо с Алексиним именом које су Турци ухватили на савској скели. Кнез Алекса му поручи да одмах бежи из београдског пашалука (као да сумња остане једнако на њему); али му Рувим поручи:

– Кажите ви кнезу Алекси нека сад бежи он; а ја сам доста бежао и скитао се. Не зна Алекса шта је туђа кућа, и туђа земља...

Наста година 1804. Дахије почеше сећи кнезове и друге одабране људе. Фочоћ Мехмед-Ага дође у Ваљево и, како дође, ухвати кнеза Алексу, окова га и баци у тамницу.

Хаџи-Рувима спопадоше црне мисли...

Тада у тренутке душевног мира маша се или за перо те пише књиге, или за сечиво те реже крстове и иконе – тиме он светује „рају око себе!“

Он прелеће по Србији места која је већ покапала мученичка крв, па одлеће и у она која ће текар покапати.

– Милостиви Боже! – прошапта он – ти једини смилуј се овоме јадно-му народу!...

У тај мах, собња се врата отворише тако тихо као кад ветар неосетно ћарне, и пред Рувимом се обрете човек необична лика и одела. У руци држаше дугу пушку, и за појасом светле му се два пиштоља и јатаган. И пушку и пиштољ бејаше окренуо на молбу а не на бој. На глави му је повелика шубара коју је набио на очи, а доњу полу лица обујмили су му брци и густа црна брада.

– Добар вече, духовниче! – рече незнани гост, готово шапатом.

– Бог дао добро! – одговори Рувим.

– Благословите, духовниче!

– Бог те благословио, синко, – одговори духовник, и очима питаше необична госта: ко је, и шта хоће у ово доба?

– Бој се, ти мене не познајеш, духовниче? Ја сам хајдук Цепиграбић за кога си јамачно слушао!

Рувим се трже кад чу то врло разглашено име.

– А којим добром овако у недоба? – упита он даље.

– Дошао сам ти се за нешто да исповедим.

– Па лепо, синко; де седи, одмори се, и повечерај па сутра, Боже здравља, после јутрења...

– Дуго је до сутра, – прекиде га хајдук, – сад дани иду брзо. Ја сам без душе предро преко Маљена само с два друга: ето их пред портом, чувају стражу. Морам се још ноћас вратити бар до Планинице. Ко зна шта може донети јутро?

Рувим се појми да удари у длане, да му ђак донесе петрахилъ и књиге. Хајдук га задржа, рекавши:

– Не треба то духовниче а, ако хоћеш право, сад теби овде не може ни доћи нико, док ја не изиђем. Моји стражари тако чувају! Не молим се ја теби, духовниче, – настави хајдук – да ми духовујеш у Бога, него у београдског везира. Ево чуј све по реду: Ја сам у својему веку помлатио доста Турака. Последњега сам убио Неџи-Бега из Београда; и убио сам га на Црнокоси више села Косерића. За тога Неџи-Бега Турци обедише Мину из Сече Реке, отераше га у Београд и бацише у тамницу. Сад Мина труне у оковима, а ако си ти, духовниче, што крив, то је и Мина. То Минино страдање на правди мене толико мучи, да сам неколико пута сам хтео отићи везиру и да пусти права човека, а да окује крива мене; али се све бојим: мене ће погубити, а Мину не пустити, па две штете. За то сам ево потегао к теби духовниче, и молим ти се отиди везиру и кажи му нека пусти права човека, а ја се ево кунем теби да ћу се драговољно предати, па нек чини са мном шта хоће, само кад чујем да је Мина слободан!

Хајдук сврши своју исповест. Рувим га гледа ништа не говорећи, а у глави му се нижу ове мисли:

– Мој весели синко! Ти мене шаљеш да избављам главу Минину, а не знаш да и моја виси о длаци. Тек ћу ипак чинити шта могу. Кад је тако – рече он гласно – ја ћу, колико сутра, поћи у Београд да се молим дахијама за Мину: данас везир мало и суди...

– `Вала ти духовниче као оцу! Лаку ноћ! А кад хоћеш да дођем, можеш ми поручити преко Радојка Кобасице у Планинци...

Трећи дан после те исповести пред вече, стиже у Београд, он одседе у митрополији боговађски архимандрит Хаџи-Рувим с једним момком Дамњаном Весковићем из Брезовице.

Митрополит, примајући га, рече:

– Оче архимандрите, по Богу, како угоди баш у ову ватру?

– Шта знам, – одговори Рувим – од ватре сам и побегао!

Још се није ни одморио од пута, а турски кавази дођоше и одведоше га Кучук-Алији.

– Не водите га к мени, – рече Кучук, кад му јавише да је Рувим у авлији: – Овде му је дете (То је био Петар Молер који је Кучуку моловао собе), него га водите Аганлији, па шта му драго с њим!

Кавази Рувима те ка Аганлији. Тамо беше неки вајни суд.

Старац крепак здрављем, висок стасом, уман и пријатан беседом, чист оделом, поштован држањем – Рувим изиђе и стаде пред своје судије.

– Јеси ли ти калуђер Рувим из Боговађе? – упита Аганлија.

– Ја сам, честити судијо, – одговори духовник.

– Што ти бунеш народ да не слуша цара и царева већиле?

– Нисам, и не буним, часни суде!

– А што си написао Немцима књигу и с њима се договарао да дигнете буну на цара? – Овде се мисли на оно кнез-Алексино писмо.

– То писмо нисам писао ја. То је беда на мене. Богу сам грешан, и сваки му дан грешим, а вама у том послу нисам крив ништа. Тек сила Бога не моли...

– Ти још пркосиш нашој сили! – процера се Турчин – И познаћеш да одиста у рукама имамо силу. Вуц`те га!

Кавази старца шчепаше и извукоше напоље. Турише га на страшне муке, да би им казао што казати није знао. Клештама му откидаху уштипке жива меса од сиса и испод пазуха, али с усана његових не откидоше ни једне речи, ни једне клевете!

После ових мука, поведоше га на градску Стамболску капију. Старац се свим путем молио Богу по реду црквеном. Кад стиже на место где ће га

погубити, он заиска још четврт часа да доврши молитве „на исход души“. И, гле чуда, то му дозволише.

Свршивши молитву, мученик рече:

– Готов сам; чините своје!

Оштра сабља севну, а глава Хаџи-Рувима, она бистра, она умна, она дивна родољубива глава – слете с јуначких рамена; и још једна мученичка крв попрска српску земљу!

Било је то 29. јануара, по старом календару, 1804. године.

ПЕТАР I ПЕТРОВИЋ СВЕТИ ПЕТАР ЦЕТИЊСКИ – 1748 – 1830 –

Још док је Петар I Петровић – Његош (Св. Петар Цетињски), као теократски владар слободне Црне Горе, ишао по земљи народ га је свуда називао Светим Владиком. И заиста његова дјела у народу: на подизању националне свијести, просвјете, правосуђа, културе, света су и достојна дивљења, признања и славе. Једном генијалном великану духа и родољубу племенитих осјећаја, као што је био овај ријетки примјер борбеног а у исто вријеме богобојажљивог и правичног суверена. Поред мучне непрекидне борбе са Турцима највећу су му бригу задавала завађена и закрвављена братства у поједним племенима свога народа, на чијем измирењу је неуморно радио. Гдје није могао успјети мирним паметним савјетом, употребљавао је – и против своје воље – клетве, које су му се свакад остваривале. Свуда су се бојали и чували његове клетве као од ватре живе.

У почетку деветнаестог вијека била су крвно завађена два братства у Црмници, у селу Глухом Долу. Ђурашићи и Мамутовићи, који су се међу собом сатирали као најгори душмани.

Дошао је Владика Петар у село једнога љета, у пратњи неколицине својих виђенијех доглавника, да измири ова завађена братства. Позвао је истакнуте братственике на договор и замолио их да се измире, како се не би и даље проливала братска крв.

Ђурашићи пристадоше на измирења, а Мамутовићи, као са неким презрењем, одбише молбу Владичину и добацише му неколико погрдних ријечи, које нијесу приличиле ни обичном човјеку, а камоли владару једне земље.

Владика се на ово страшно наљутио и проклео их са ријечима:

– Зашто ме не послушасте, Мамутовићи, да Бог да на вас ново чудо испало: мазга вам мазгу родила на Божић, а од вас не остало трага.

И гле чуда, исте године на Божић овом угледном домаћину, који је пркосио Владици, родила је неплодна животиња мазга мало ждријебе, на једној ливадици у близини куће у мјесту зватом „Под Савом“. Радознали сељаци из оближњих села долазили су свакодневно да виде овај ријетки феномен.

Ждријебе је живјело и играло се десет дана, а затим угинуло.

За вријеме читања молитава Владика је често пута клечао голим кољенима на ужареним тврдим грудвама узоране земље и своје очи подигао к небу молећи Бога за кишу. Неко из близине гурнуо је мало крст који је моментално остао цио у води. Владика није проговорио ништа; а кад су се свршиле молитве и благослов уз кропљење освећеном водом, пошао је у један хлад да се мало одмори и нареди да се остатак водице проспе на чисто мјесто на једном великом камену који је наднешен над језером, а нипошто да се вода саспе у језеро, пошто би због тога било много кише.

Узео је виједро један младић из Глухог Дола и цијелу воду из њега, по наговору присутних, изручио у језеро. Кад се вратио запита га Владика, да ли га је послушао што му је рекао, а овај је право казао

све што је урадио и замолио за опроштај. Владика је одмах устао на ноге и казао:

– Зло сте учинили и због вашег маловјерства и непослушности имаћете много штете. Доведите ми брзо коња, а ви бјежите сваки својој кући и то што прије, јер ће сада паднути велика киша.

Послије ових ријечи Владичиних народ се разишао својим кућама како је могао, а Владика се јашући свога коња, упутио журно к Сотонићима, најближем селу удаљеном само за пола сата од језера. Тек што су кренули почели су нагло да са југа од Созине планине гомилају један за другим црни облаци. Још није био Владика стигао до Сотонића, док је плаха киша, уз муклу грмљавину, почела да пада као из кабла.

Од велике кише и набујалих потока нанешена је грдна штета усјевима, воћу и виноградима; а разваљене камене међе и ограде нијесу се за много година могле поправити.

ВОЖД КАРАЂОРЂЕ ПЕТРОВИЋ – 1752 – 1817 –

Кара-Ђорђе 21. јуна месеца (по старом календару, прим. прир.) изда ПРОКЛАМАЦИЈУ која се Петровске недеље свуд по Србији по на особ, на кнежинама прочита, и позове сав народ Србски на „СВЕТУ ВОЈНУ“, у којој позива сваког Србина који је за оружје способан да под барјак Србски ступи и у СВЕТИ БОЈ противу Турака за спасеније православне вере, отаџбине и слободе народне пође!...

„Нека само народ устане сложено на оружје, нек не штеди крви за своје Отечество, своју веру, и слободу пролити и умрети. А боље је и умрети, него пред Богом и народом осуђен бити, а Бог ће нам помоћи... Ја сам уверен у усрдаје ваше које имате к православној вери и Отечеству, и у храброст вашу, коју сте до данас показали, да труда и крви своје нисте поштедели пролити за љубав вере, Отечества и потомства свога“...

Затим Кара-Ђорђе, призивајући Бога у помоћ завршује своју прокламацију овим речима:

„Нека Бог улије храброст у срца Србски синова; нека разори и уништи силу душмана, који су дошли да погазе први Божији закон“.

Говорио је:

„О! Боже свемогући обрати милосрдне очи на благочестеније и цркву, *Амин!* О, Боже! не утри твоје благочестије, *Амин!* Боже! помилуј и охрабри народ Србски и Срца синова Србски, *Амин!* Боже! свемогући, разори, и победи силу Турску, која је наумила да разори благочестије твоје, *Амин!* Боже! наш, помилуј нас, *Амин!*“

На позив Врховног Војводе Кара-Ђорђа, сваки Србин, који је способан био за оружје похита, на избавленије Отечества...

У селу Липама, Карађорђе сретне 5-6 Турака и упита их да ли нису јаничари? Они одговоре нешто преко. Реч по реч, док дође до пушака, те два Турчина падну мртва. Карађорђе им одсече главе, однесе Станку Арам-башићу, кнезу у селу, и Тахиру Балоти, старешини у турској војсци.

А кад дођу у Смедерево, дигну се рођаци и суседи изгинулих Турака, Балоти на тужбу:

– Аман, забога! Црни Ђорђе поби нам Турке на правди!

Балота позове Ђорђа и упита:

– Зашто, море, поби мирне Турке Смедеревце?

– Ја сам их питао: ко су? Они не хтеше казати. Ту се посвађасмо. Они први тргоше пушке, али срећа би на мојој страни и они падоше. Тако је било!

– Е, па убио, убио! – рече Балота Турцима. – Није човек знао ко су, а они нису хтели да кажу, па их убио...

Тако се сврши суд.

Ђорђе је имао неколико коза и неколико брава свиња. Једном их је чувао под висом, на крагујевачком друму. Свиње су му пасле поред пута, а он је, седећи у лугу, шарао једну преслицу.

Друмом удари Турчин на коњу, и за њим је ишао хрт и три кера. Керови налају на свиње, а свиње се загрокћу на њих. Турчин потегне пиштољ и убије једно свињче, па наново натутка керове на свиње. Свиње су се измицале од керова, а све ближе примицале к Ђорђу. За њима су натрчавали керови. Ђорђе остави преслицу коју је шарао, потегне из пушке и убије једног кера. Кер: кави, кави, кави, те пред газду паде и – крепа!

Турчин се сад наљути, па се врати и стане немилице тући свиње. Ђорђе, видевши то, остави и преслицу и свиње, стрчи доле на ћуприју и заседне, с ове стране реке за један клен. Турчин наиђе. Таман коњ ступи предњим ногама с ћуприје на земљу, а Ђорђе опали и ага се стропошта. Он га, брже боље, свуче под ћуприју, па отрчи малко ниже у воденицу Пантелији Воденичаревићу и каже му шта је учинио. Пантелија му да мерицу жита да одмах намами свиње, да ону крв преришкају, а друго све да сакрије куд зна.

Ђорђе тако и учини: Турчина исече на комаде, па спусти озго у један шупаљ грм, а оружје, одело и коња одведе Фазлибаши у Паланку. Ђорђе је знао да је овај Турчин прави лупеж, па се зато није бојао да ће га издати, него му каже све шта је учинио.

Ђорђе и остане у Паланци неко време, па се опет врати у Загорицу кући.

После убиства оца, Ђорђе је прешао са породицом у Срем и упути се у манастир Крушедол. Ту се Ђорђе најми да чува шуму, а мати и жена му да музу манастирску стоку. Није ни две године саставио ту, па се врбује у војнике и оде у Сомбор. Тамо се покаје што је то урадио, па се преко Бачке врати у Срем, те види своју породицу и каже јој да хоће да иде у Србију. И

тако дође у село Попинце. Ту га затече дан, а он се закопа у сламу сељака Месаровића, да га људи не би опазили. Пред вече дође домаћица да начупа сламе и, види њега, повиче:

– Ко си ти? Шта тражиш ту?

– По Богу сестра да си, ћути! – рекне јој Ђорђе – ја чекам мрак, па ћу отићи, него ме немој проказати!

Жена узне сламе и оде у кућу. Мало доцније изађе пред кућу к мужу, који надељаваше осовину за кола. Проговори му нешто, па опет оде кући. Човек одамах остави свој рад, па се диже ходати тамо амо по авлији, докле дође до сламе. Видећи у слами Ђорђа, рекне му набусито:

– Шта радиш ту?

– По Богу брат да си, немој ме проказати; ја бегам, и само чекам мрак, а ником зло учинити нећу.

Газда му рекне да иде за њим у кућу.

Ђорђе се стане молити да га не креће, али овај најпосле викне: – У кућу! Или ће бити зло!

Видећи се тако на невољи, Ђорђе узме торбу и пушку, па за газдом те у собу.

Газда затвори врата на соби, а сам изађе напоље, те каже жени да закоље кокош и да зготови вечеру.

После се врати к Ђорђу и разговарао је с њим до вечере. Пошто су вечерали и пошто се добро смркло, Ђорђе рекне:

– Пуштај ме, по Богу брате, да идем!

– Чекај, није време! – одговори газда.

Ваљало је покорити се и чекати. Тек после дуго разговора, рече газда:

– Хајде, време је!

Ђорђе узме торбу и пушку те пред кућу, а ту чекају кола с три коња. Домаћин узме најпре Ђорђеву торбу и пушку и закопа у сено, после рекне њему те легне, па га закопа сеном и озго преко њега веже ужетом. Сад опали коње и похита што може брже.

Кад би на стражи, стражар викну::

– Стој!

Газда му рече две три безобразне речи, па ошину даље. Овако прејури преко Шимуноваца, Деча и дође у Прогаре на Сави. Цело село прође па се устави код једне крајње куће. Викну два три пута; домаћин чу, па изађе и упита:

– Ко је?

– Не лај! – одговори му Месаровић. Сад сва тројица уђу у собу и почну наново јести и пити. У том сване.

– Пуштај ме, – рекне Ђорђе: – ако Бога знате!

– Ћути, није време! – одговоре му они.

Тек у неко доба дана викне Месаровић Ђорђу:

– Хајде!

Ђорђе узме пушку и торбу те у авлију, а авлија се спуштала баш до у Саву. На води је стајао чун и у чуну момак.

– Срећан ти пут! – рекну ове газде Ђорђу.

– Остајте с Богом! – одговори он и уђе у чун. У чуну види да су му ти добри људи спремили: комад сланине 2-3 оке, велики хлебац, чутуру вина и чутуру ракије.

Момак га превезе на Забрежје, па се врати...

Пред сечу српских кнезова једном Карађорђе, саставши се с буковачким протом, упита га овако:

– Коекуде, чича прото, знаш ли да Турци мисле и мене да убију?

– Знам, како да не знам, – одговори прота.

– Па, коекуде, шта велиш?

– Велим ти: купи дружину, па се биј с Турцима. Јер, ако ћутиш, погинућеш јамачно, а ако устанеш, може дати Бог да буде и шта боље?...

Овакав протин говор био је сведочанство „да је крвца из земље проврела, и да је већ дошао земан војевати“.

Уочи Св. Аранђела 1903, у неко доба ноћи, Карађорђе уђе у колибу Петра Јокића, у Крћевцу, и упита:

– Имаш ли, Петре, што за вечеру?

– Бога ми, брато, нема: било мало пасуља, па смо ми повечерали (ја и моја млађа два брата); него имам пресна купуса пун кош, да метнем једну главицу у лонац, да скувам, те повечерај!

– Е, па добро – рече Карађорђе. Иза тога додаде:

– Немој, немој! Имам ја у торби, па ћемо вечерати.

Сад извади из торбе чанак папуле, чутурицу ракије, и малко већу вина, и погачу, простре торбу, и намести да једе.

– Ходи да вечерамо! – рече он Јокићу.

– Не могу, брато, вечерао сам.

– Ходи, ходи, боље је у друштву.

И ту су заједно вечерали.

– А знаш ли ти, Петре, зашто сам ја дошао? – упитаће Ђорђе после вечере.

– Не знам, брато!

– Коекуде, ти видиш, како се ово успалило. Турци секу где год кога бољег Србина ухвате. Знаш што би чинили и од мене да им паднем шака. Зато сам дошао да идемо у Орашац. Онамо ће сутра бити свадба. Стеван Томић жени сина Максима. Ту ће бити више наших пријатеља да се састане-мо и договоримо, а малко и да се уклонимо одавде. Овде ме комшије виђају сваки дан, па ће ме, бојим се, ко проказати.

– Добро, брато, ја хоћу!

И сутра су били оба на свадби у Орашцу, и на оној првој заклетви!...

Уочи Мишарске битке, беше ратни договор. Старешине веле:

– Да се затворимо у шанац, шанац да утврдимо добро, па ту на топове и пушке дочекамо Турке. И кад им ратнике побијемо, онда да гледамо да јуришамо на њих.

– И то је добро, – Ђорђе ће, – али ће ово бити боље: сви коњаници изађите до оног села одакле смо узели прошће, и онамо чекајте. Ја ћу са свим пешацима остати у шанцу, па кад оспу моји плотуни, и кад топови учестају с обе стране, ви знајте да је онда мени тешко, па груните одонуд!

Милан и Јаков веле да би боље било да господар сам изађе с коњаницима, а они да остану у шанцу:

– Могу тебе Турци опколити ако будеш овде у шанцу, па ко да ти помогне. А ако би ми били овде, ти би нас поздро изабавио.

– Не, браћо, не! – одговори Ђорђе. – Ако мене Турци опколе, ви ћете мени помоћи онако исто као и ја вама. Ја морам остати у шанцу, са пешацима. Ако ја изађем, сви ће се овде поплашити, мислећо да сам се ја измакао.

Старешине га послушаше, и све би добро.

Карађорђе једном о Благовестима, кад слави манастир Благовештење у Руднику, донесе манастиру 200 ока хлеба, 200 ока ракије и 200 ока вина; самом манастиру пише једног вола, а архимандриту Глигорију Студеничанину да за труд пет дуката. Све то учини за покој душе свога оца Петронија.

На служби архимандрит огласи овако:

– Браћо! овде међу нама има један човек, који је, у великој невољи својој, заповедио своме другу, те му је убио рођенога оца. Сад је рад да сво-

ме оцу да подушје, па се моли свему Народу да га опрости од тога греха, и да се замоли Богу, да му и Бог опрости!

– Ми му праштамо, и молимо Бога да му и он опрости – одговори Народ.

После тога је пред црквом била права даћа Петронију за душу.

У борби на Дрини Срби заробе неколико Турака међу којима је био један старац, веома стар. То се догодило пред пропаст 1813.

Тај старац говорио је Гаји Пантелићу да ће Срби зацело пропасти те године, а кад је гаја тај свој разговор с Турчином рекао Карађорђу, он је одговорио овако:

– Немој, Гајо, то ником казивати.

Па поћутавши мало настави овако:

– Да не бесмо убили пашу на Екмеклуку; да не бесмо крстили Турке; да не бесмо узимали њихове жене и девојке за наше Србе, не бисмо толико раздражили Турке, и сада би нам било лакше.

– А што сте то радили – упита Гаја.

– Е, зашто? Други нас наговорише, а ми се избезумисмо и послушасмо, те сад ето све турске силе на нас!...

Силазећи амо, у село Радовање, место у округу Смедеревском и срезу Јасеничком, Кара-Ђорђе с` верним Наумом, последњи је пут видео ову страну, где се родио и одкуд је започео своје неумрло свето дело за ослобођење српског народа. Била је субота уочи *Светиої Аранђела Гаврила Лейњеї*, 12. Јула (по старом календару, прим. прир.) 1817. године.

Никола Новаковић момак Вуичин сву ноћ стражарио је и гледао прилику како ће да изврши крваво дело, није се смео поуздати да убије Кара-Ђорђа из пушке, држали су да га куршум не бије, а на будна тако није имао куражи, да на њега нападне; па је кроз прошће од колебе провиривао и мотрио да л` ће Кара-Ђорђе заспати, па на спавању да га секиром убије.

У Свету недељу, 13. јула 1817. године у зору на *Светиої Аранђела Гаврила Лейњеї*, кад је Кара-Ђорђе заспао – изиђе Наум из колебе, и оде на поточић на подножју исте колебе близу текући да се умије, и да са извора за свога Господара фришке воде у тиквици завати и донесе. – Тад крвник Никола Новаковић кроз колебу смотри, да је Кара-Ђорђе на дрво наслонивши се заспо, и да се Наум у колеби не налази, уграби ту прилику, па не смедне

му с` очију ударати: с` десне стране полако измакне два три прошца од колебе, промоли се у исту, и из прека замане пустник, и великом секиром лупи Кара-Ђорђа сечимице до самог рамена у врат до котлаца, и сикиру у врату од стра грчевито из руку испустивши клети, остави! Кара-Ђорђе како је седећки спавао, и преко крила сабљу имао, и десном руком за балчак ручни држао, до пола је извуче, појми да устане, клоне и мртав падне! Никола живо упадне у колебу, јатаганом главу му одсече, па истрчи напоље, шчепа дугу пушку, нанишани, скреше и верног Наума Канара умивајућег на потоку убије; стрчи на поточић, главу и њему одсече и у колебу је донесе.

Утворни грешни Вуица Вулићевић, који је лежао и који се покрио био ћурком и по глави, као да очима својим не гледа грозно призорје, које се извршује над својим Вождом, пријатељем и Господаром кога је на вери имао, сав по ћурку попрскан врелом крвљу свога Вожда – на пуцањ пушке, тргне се као из сна и види у колеби обезглављено тело Кара-Ђорђево... Као бесомучан горко јадикуюћи и проклињући Милоша одјури у Паланку, гди су га послати егзекутори чекали. Како дође, јави Павлу Лисовићу да је убиство над Карађорђем извршено и преда му обоје бисаге, у којима нађу 4.000 дуката, орден Кара-Ђорђево са лентом, крстом, и златну колајну, с којом га је руски Цар обдарио био. Више руских медаља за српске војводе, поред тога неколико барјака српске народне боје, његово Вождово одело са калпаком и перјаницом, план за опште ратовање, и нека писма. У том стигне и убица Никола Новаковић са главама, сабљом Кара-Ђорђево, коју му је Руски Цар Александар I. још кад је у Србији ратовао подарио, с` натписом: „*За-штитиџнику Православнија вери и оџечестџва*“, пиштољима, оделом са њега свученим, сатом, прстеном и неком другом поситницом. Те ствари Вуица од момка прими, брже напише писмо Милошу и по истом свом момку, убици Новаковићу, главу Кара-Ђорђевоу и Наумову у зобници тајно и најскорије напред у Београд Милошу пошље. Мало доцније за првим крене се и Павле Сретеновић Лисовић са момцима, коме Вуица преда и оне ствари које су му доцније донете, као сабљу Кара-Ђорђа и проче, с` писмом за Милоша, у коме је описао извршено убиство Кара-Ђорђа с` назначењем свију ствари и новаца, које су се при Кара-Ђорђу нашле, које то Павле Лисовић прими, у Београд однесе и преда Милошу.

Прича Ранко Матејић:

„Био је из јутра ведар и јасан дан и нигди ни једног облачка да је се на небу видити могао, па кад су Кара-Ђорђа по трећи пут из његове озидане гробнице извадили и у нову ископату гробницу положили и земљом засу-

ли, и студену плочу одозго по гробу положили, па мало доцније кад Милош на службу Божју у цркву уђе, од једанпут дуне така страховита олуја, да је дебела дрва ломила и из земље из корена чупала, а после тога пљусне јака киша тако, као да се облак провалио, и онда необично крупан град, (да је за стопу земље покрио био), севање муња и пуцање громава, тако је каже било, да нас је стра све у цркви обузела, и нико се од нас из цркве као и Господар Милош нити је смео нити могао где маћи, и ако је служба Божја и свршена била, морали су у цркви чекати докле год то време престало и уталожило се није.

После тога, кад изиђу из цркве, седне Милош са Владиком да руча, врло брижан и задовољан, због те догодивше се незгоде, но нису били ни у пола ручка, ал' дотрчи Татарин из Крагујевца и донесе писмо од госп. Љубице, која му јавља да су обадва његова сина тог јутра фрас добила... Милош седне одма у кола и одјур у Крагујевац, где заиста оба сина у фрасу нађе; где се стане грдно кајати шта је учинио.

Но кад госп. Љубица разуме шта је у Тополи учинио, да је тело Господара Ђорђа из његове гробнице извадио и у другу гробницу саранио, стане се на њега љутити, свађати и говорити му:

– *Шта си урадио? За што си ја наново ископавао? зар не даш мирно и њејовим костима у гробу да леже? Ти оћеш да ми децу ујројасиши!*

Одма сутра дан она узме обадва болесна у фрасу детета и оде у Тополу, где у тополској цркви на гробу Кара-Ђорђевог, заједно са болесном децом, молећи се Богу и искајући од Бога опроштај, да буде милостив, да јој деца оздраве, и тако у цркви преноћи; кад сутра дан осване али за дивно чудо обоје деце здрави са гроба Кара-Ђорђевог устану!...

Кад се госпођа Љубица у Крагујевац врати, Милош обрадује се кад види да су му деца оздравила, па онда сво имање у Тополи које је Кара-Ђорђе приграбио био, и приходе од исти, као: од воденице, воћњака, винограда и њива сам за себе брао, преда тополским сељацима на уживање...